३वेदग्रहणासमर्थे "अनंशौ क्लीवपतितौ जात्यन्धबधिरौ तथा। उन्मत्तजडमूकाश्च ये च केचिन्निरिन्द्रियाः" मनुः "वेदाग्रहणसमर्थो जडः" इति दायभागः ४हिमग्रस्ते हिमेन मन्दक्रिये ५मूके ६अप्रज्ञे च मेदि०। ७जले न० रायमुकुटः। ८सीसके न० राजनि०। ९चेतनभिन्ने अज्ञानादिसमूहे वेदान्तः। तस्मिन् हि पदार्थो द्विधा जडोऽजडश्च तत्र जडोऽज्ञानतत्कार्य्यसंघः। अजडश्चेतनः इति भेदः। "अज्ञानादिसकलजडसमूहोऽयस्तु" वेदान्तसा० "वेदामस्ते किं वा जननि! वयमुच्चैर्जडधियः" कालीस्तवः "नापृष्टः कस्यचिद् ब्रूयात् नचान्यायेन पृच्छतः। जानन्नपि हि मेधावी जडवत् लोक आचरेत्" मनुः। तस्य भावः ष्यञ जाड्य न० तल् जडता स्त्री त्व

जड़त्व न० इमनिच् जडिमन् पु० जडभावे। [हलायुधः

जड़क्रिय त्रि० जड़स्य हिमक्लिष्टस्येव क्रियास्य। चिरक्रिये।

जड़ता स्त्री जड़+भावे तल्। अपाटवे शीतलत्वे "उदञ्च द्रोमाञ्चं व्रजति जड़तामङ्गमखिलम्" सा० द० "भुजलता जड़तामबलाजनः" रघुः। "अप्रतिपत्तिर्जडता स्यादिष्टानिष्टदर्शनश्रुतिभिः। अनिमिषनयननिरीक्षणतूष्णीम्भावादयस्तत्र" सा० द० उक्ते व्यभिचारिगणभेदे। ष्यञ् जाड्य त्व जड़त्व तत्रार्थे न०।

जड़भरत पु० जडोमूक इव भरतः। आङ्गिरसप्रवरसुते योगिभेदे सहि पूर्व्वतरजन्मनि भरतनामा नृपतिरासीत् स च वानप्रस्थाश्रमे हरिणशिशुपालनेन तत्स्नेहवशात् मृत्युकाले तमनुस्मरन् मृगत्वमात्मा कर्म्मक्षयात् तद्देहं त्यक्त्वा पुनः आङ्गिरसप्रवरस्य पुत्रतामासाद्य स्नेहदोषेण पुनस्तिर्य्यग्योनिप्राप्तिशङ्कया ज्ञानवानपि जडत्वमिव व्यञ्जयन्नासीत्। तत्कथा च भाग० ५स्क० स्थिता दिङ्मात्रमत्र प्रदर्श्यते।

"अथ कस्यचिद्द्विजवरस्याङ्गिरःप्रवरस्य शमदमतपःस्वाध्यायाध्ययनत्यागसन्तोषतितिक्षाप्रश्रयविद्यानसूयात्मज्ञानानन्दयुक्तस्यात्मसदृशश्रुतशीलाचाररूपौदार्य्यगुणा नव सौदार्य्या अङ्गजा बभूवुः। मिथुनञ्च यवीयस्यां भार्य्यायाम्। यस्तु तत्र पुमांस्तं परमभागवतं राजर्षिप्रवरभरतमुत्सृष्टमृगशरीरम् चरमशरीरेण विप्रत्वं गतमाहुः। तत्रापि स्वजनसङ्गाच्च भगवतः कर्म्मबन्धविध्वंसनश्रवणस्मरणगुणविवरणचरणारविन्दयुगलं मनसा विदधदात्मनः प्रतीघातमाशङ्कमानो भगवदनुग्रहेणानुस्मृतस्वपूर्वजन्मावलिरात्मानमुन्मत्तजडान्धबधिरस्वरूपेण दर्शयामास लोकस्य। तस्यापि ह वा आत्मजस्य स विप्रः पुत्रस्नेहानुबद्धमना आसमावर्त्तनात् संस्कारान् यथोपदेशं विदधान उपनीतस्य च पुनः शौचाचमनादीन् कर्म्मनियमाननभिप्रेतानपि समशिक्षयत्। अनुशिष्टेन हि भाव्यं पितुः पुत्रेणेति। स चापि तदुह पितृसन्निधावेवासध्रीचीनमिव स्म करोति। छन्दांस्यध्यापयिष्यन् सह व्याहृतिभिः सप्रणवशिरस्त्रिपदां सावित्रीं ग्रैष्मवासन्तिकान्मासानधीयानमप्यसमवेतरूपं ग्राहयामास। एवं स्वतनुज आत्मन्यनुरागावेशितचित्तः शौचाध्ययनव्रतनियमगुर्वनलशुश्रूषणाद्यौपकुर्वाणकर्म्माण्यनभियुक्तान्यपि स्वयमनुशिष्टेन भाव्यमित्यसदाग्रहः पुत्रमनुशास्य स्वयं तावदनधिगतमनोरथः कालेनाप्रमत्तेन स्वयं ग्रह एव प्रमत्त उपसंहृतः। अथ यवीयसी द्विजसती स्वगर्भजातं मिथुनं सपत्न्या उपन्यस्य स्वयमनुसस्थया पतिलोकमगात्। पितर्य्युपरते भ्रातर एनमतत्प्रभावविदस्त्रय्यां विद्यायामेव पर्य्यवसितमतयोन परविद्यायां जडमतिरिति भ्रातुरनुशासननिर्बन्धान्न्यवृत्सन्।

स च प्राकृतैर्द्विपदपशुभिरुन्मत्तजड़बधिरमूकेत्यभिभाष्यमाणो यदा तदनुरूपाणि प्रभाषते कर्म्माणि च कार्य्यमाणः परेच्छया करोति। विष्टितो वेतनतोवा याच्ञया यदृच्छया वोपसादितमल्पं बहुमिष्टं कदन्नं वाभ्यवहरति परं नेन्द्रियप्रीतिनिमित्तम्। नित्यनिवृत्तनिमित्तस्वसिद्धविशुद्धानुभवानन्दस्वात्मलाभाधिगमः सुखदुःखयोर्द्वन्द्वनिमित्तयोरसम्भावितदेहाभिमानः। शीतोष्णवातवर्षेषु वृषइवापावृताङ्गः पीनसंहननाङ्गः स्थण्डिलसंवेशनानुमर्द्दनामज्जनरजसा महामणिरिवानभिव्यक्तब्रह्मवर्च्चसः कुपटावृतकटिरुपवीतेनोरुमषिणा द्विजातिरिति ब्रह्मबन्धुरिति संज्ञयाऽतज्ज्ञजनावमतो विचचार। यदा तु परत आहारङ्कर्म्म वेतनतईहमानः स्वभ्रातृभिरपि केदारकर्म्मणि निरूपितस्तदपि करोति। किन्तु न समं विषमं न्यूनमधिकमिति वेद। कणपिण्याकफलीकरणकुलमाषस्थालीपुरीषादीनप्यमृतवदभ्यवहरति। अथ कदाचित् कश्चिद्वृषलपतिर्भद्रकाल्यै पुरुषपशुमालभतापत्यकामः। तस्य ह दैवविमुक्तस्य पशोः पदवीन्तदनुचराः परिधावन्तो निशि निशीथसमये तमसा पावृतायामनधिगतपशव आकस्मिकेन विधिना केदारान् वीरासनेन मृगवराहादिभ्यः संरक्ष